

M E S O S Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi
The Journal of Interdisciplinary Medieval Studies

Christopher Tyerman, *Bir Haçlı Seferi Nasıl Planlanır? Yüksek Orta Çağ'da Akıl ve Dini Savaş*, çev. Murat Çaylı, Selenge Yayınları, İstanbul, 2021, 392 sayfa (8 harita)

ISBN: 978-625-7459-27-3

Yazar/Author: Onuralp Şahan

Kaynak/Source: *Mesos: Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, III, 217-222.

Doi: 10.5281/zenodo.5775970

Geliş Tarihi: 5 Aralık 2021; Kabul Tarihi: 7 Aralık 2021

MESOS Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi içinde yayımlanan tüm yazılar kamunun kullanımına açıktır; serbestçe, ücretsiz biçimde, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin alınmaksızın okunabilir, kaynak gösterilmesi şartıyla indirilebilir, dağıtılabılır ve kullanılabilir.

**Christopher Tyerman, *Bir Haçlı Seferi Nasıl Planlanır?*
Yüksek Orta Çağ'da Akıl ve Dini Savaş, çev. Murat Çaylı,
Selenge Yayınları, İstanbul, 2021, 392 sayfa (8 harita)
ISBN: 978-625-7459-27-3**

Onuralp Şahan *

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Ortaçağ Tarihi Programı, İstanbul.
ORCID iD: 0000-0002-4182-1943

Ruhani ve mukaddes bir savaşın peşinden giden binlerce insanın, yurtlarından oldukça uzakta yer alan topraklarda çarpışarak kutsal toprakları ele geçirmeye teşebbüs ettiği bir dizi mücadelenin bütünü... Haçlı Seferleri üzerine genel okuyucunun aklında canlanan temel düşünceler, bu alt metnin etrafında genişleyen bir dizi önyargı ve algıların etkisiyle şekillenmiştir. Akademik çevredeyse seferler, modern tarihçiliğin temellerinin atıldığı 19.yüzyılın sonlarından günümüze kadar popüler bir araştırma sahası olarak incelenmektedir. Haçlı Seferlerinin bu popülerliği diğer taraftan araştırma konularını; kültürlerin etkileşimi, Hristiyanlık-İslam mücadelesi, Doğu ve Batı dünyasının karşıtlığı gibi güçlü söylevlerin altında kısıtlamıştır. Tarihçiliğin son elli yılda kazandığı yeni boyutlar gözle görülür bir çeşitlilik yaratmış olmasına rağmen Türkiye’de bu sürecin tam olarak takip edilebildiğinden söz etmek pek mümkün değil. Türkiye’de hâkim genel görüş; sefere katılanları saf, dindar ve fakir Orta Çağ insanları olarak tanımlamaya ve devletleri de dinî ve siyasi emelleri doğrultusunda insanları sömüren güç odakları olarak kabul etmeye eğilimlidir. Haçlı Seferleri bu açıdan değerlendirildiğinde; herhangi bir plan, hazırlık ve stratejiden yoksun binlerce insanın bir taraftan ideolojik ve inanç düzeyinde sahip oldukları cahillik, diğer taraftan zenginleşme umuduyla dolup taşan hırsları sebebiyle Müslüman dünyasına karşı giriştikleri başarısız mücadelelerin bütünü olarak okunabilir.

Tyerman’ın çalışması bu noktada mevzubahis önyargıların aksine, Haçlı Seferlerini titizlikle hazırlanan ve birden fazla organizasyonun iç içe geçtiği karmaşık bir yapı olarak ele almaktadır. Haçlılar tüm bu süreci yönetirken kamuoyunu razı etmek için gerçekçi bir propaganda ağı yürütmüş, siyasi ve ruhani güç odakları diplomasiye sıkıca sarılmak zorunda kalmıştır. Diplomasinin işlevi taraflar arasındaki birliği ve yolculuk esnasında takip edilecek güzergahı güvenlik altına almak olurken, soylular dönemin ana askerî gücünü yürüten kesim olduğu için seferberlik sürecinde tüm adımları dikkatlice tasarlamıştır. Önemli ölçüde profesyonel birliklerden oluşan askerler, düzenli olarak ücretlendirilmiş, bu süreçte seküler ve ruhani yönetimler, kapsamlı finansal düzenlemeleri uygulamak zorunda kalmışlardı. Kısacası bir Haçlı Seferi, çağdaşı oldukları dünyanın tüm imkânlarını profesyonelce kullanmadan yürütülemez.

Tyerman, tematik bir şema içerisinde ele aldığı eserinde, Haçlı Seferleri’ni alışlageldik savaşlar ve siyasi hadiseler tarihinden kopararak, Avrupa’da nasıl planlandığını ve yolculuk sürecinde nasıl organize edildiğini detaylı bir şekilde incelemektedir. Haçlı Seferlerini bir askeri tarih disiplini altında incelerken; lojistik, finans ve organizasyon konularına değinen çalışmaların çoğunlukla belirli dönem, sefer ve kişiler özelinde incelenmiş ve yorumlanmış olduğu göze çarpmaktadır. Martin Aurell, Alan V. Murray, Giles Constable, John H. Pryor ve daha pek çok önemli araştırmacının çalışmalarını bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

Bunun dışında R.C. Smail, John France ve Bernard S. Bachrach gibi isimlerse, bizzat seferleri ve orduları *askeri tarih* yöntemleri altında analiz etmiştir. Bu açıdan bakıldığında Tyerman'ın çalışmasını değerli kılan önemli özelliklerden birisi de Haçlı Seferleri'nin plan ve organizasyon aşamasındaki tüm karmaşık yapılarını genel çerçevede ele alarak okuyucuya bütüncül bir anlatıda sunmasıdır. Yaklaşık iki asır boyunca Levant ve Mısır coğrafyasına süregelen seferlerin, XIV. yüzyılda ise kaybedilen kutsal toprakları geri almak adına yapılan planların detaylı bir incelemesi ele alınmıştır. Kitabın genel içeriği Akdeniz coğrafyası ve Levant'a yönelik düzenlenen askeri hareketleri kapsıyor olsa da 1147 Lizbon Seferi ve Baltık bölgesine yapılan Haçlı Seferleri'nden örnekler verilerek okuyucuya karşılaştırma imkânı sunulmuştur.

Aklın İmgeleri (s.34-53) başlıklı birinci bölüm, Reform Çağı'ndan itibaren Haçlı Seferleri'ne getirilen cahillik, ahlaksızlık, kabalık yakıştırmalarını ve entelektüel açıdan eğitimsiz katılımcıların varlığına dair yöneltilen iddiaları çürütmek adına kaleme alınmıştır. Öncelikle Orta Çağ Avrupa tarihinde akıl ve akılcılık kavramının kökenlerine, önemine ve gelişimine değinilmiştir. Avrupa'da ve Haçlı Çağı içerisinde giderek önem kazanan şüphecilik mefhumundan bahsedilirken, çeşitli bilim dallarında Orta Çağ insanların vakıf olduğu bilgi birikimi okuyucuya sunulmuştur. *Aydın Savaşçılar* (s.44-53) isimli alt başlık, özellikle Ortaçağ asillerinin XI. yüzyıldan itibaren okuma-yazma ve entelektüel birikim alanında giderek artan hassasiyetine odaklanmaktadır. XII. yüzyılda soyluların, kendi oğullarına dönemin popüler eğitmenleri veyahut üniversite hocaları aracılığıyla dersler aldıkları görülürken, seküler çevrede ihtiyaç gereği hukuk, bürokrasi ve kayıt işlemlerinde artan karmaşıklıklar bu alanlarda uzman kişilerin varlığını zorunlu kılmıştır. Sözü edilen birikim sadece eğitimin aracı olarak kalmamış, şiir gibi edebi türler de soyluların sarayında seferlerle bütünleşmiştir. Mevzubahis dönemde bizzat, Haçlı Seferlerine katılan soylular çeşitli şiirler kaleme almıştır. Bireylerin dışında XII. yüzyıldan itibaren yıldızı parlayan Üniversite kurumlarının Haçlı Seferlerine ilgisine de bu bölümde değinilmiştir.

Haklı Bir Sebep (s.57-93) başlıklı ikinci bölüm, savaş için gerekli yasal ve kutsal iddiaların nasıl yaratıldığı üzerinedir. Orta Çağ dahil olmak üzere tarih boyunca her güç odağı, savaşın yürütülebilmesi için sağlam temeller içerip içermediğine bakılmaksızın bir *casus belli*'ye ihtiyaç duymaktaydı. Bu bölüm esasında Haçlı Seferlerinin teoride ne olduğunu ve tarihsel süreçte hangi dönüm noktalarından geçtiğini göstermektedir. Tanrı'nın isteği, intikam, maddi ve manevi ödüller gibi alt başlıkların içerisinde tüm süreç aktarılmıştır. Yine de soylular, daha üst mertebedeki prensler ya da krallar arasında, denizcilik ve ticaretle uğraşan İtalyan devletlerinde Haçlı Seferinin aynı şekilde algılanmadığı ve hepsi için ayrı bir *casus belli* sunulması gerektiği görülmektedir. Bunun dışında hedeflerini değiştiren

ve giderek siyasallaşan Haçlı Seferi davasının Avrupa'da şüphecilik ile karşılanması bölümün en önemli kısımlarından birisini oluşturur.

Teori yalnızca kitleleri ve güç odaklarını bir araya getirmek, onları hedefe yöneltmek için ihtiyaç duyulan düşünsel altyapıdan ibarettir. Dolayısıyla kitleleri ikna etmek ve sefere toplanmalarını sağlamak için ayrı bir süreç işlenir. Yazar, bu noktaya değinmek adına üçüncü bölümünü *Propaganda* (s.97-169) başlığı altında incelemektedir. Kitabın en uzun kısımlarından biri olmasının yanı sıra, sefer içindeki karmaşık organizasyonları en detaylı aktaran noktalardan birini oluşturmaktadır. Propagandanın nerede, ne zaman ve kimlere yapılacağı; hangi yollarla ele alınması gerektiği bölümün içerisinde detaylandırılmıştır. Elçiler ve vaizlerin görevleri, toplantıların dini bayramlarda gerçekleştirilmesinin potansiyel katılımcılar için yaratacağı önem, dinleyicileri ikna etme yöntemleri, hatta vaizlerin propagandalarını sundukları kasabalarda adeta bir tiyatro oyuncusu gibi sahneler düzenlediklerini ayrıntılı şekilde okuyucuya iletmiştir. Tyerman, edebi ürünlerden dinî eserlere, Haçlıların gönderdiği mektuplardan konuşmaların yapılacağı günde hava durumunun niçin önemli olabileceğine kadar propagandanın tüm unsurlarını titiz bir kaynak araştırmasının sonucunda kaleme almıştır. Bu bölüm içeriği bakımından bir Haçlı Seferi propagandasının el kitabı olarak görülebilir.

Haçlı Seferleri gibi din ve siyasetin birbirinden ayrılmadığı bir girişimden söz edilecekse dahi nihai hedef; dönemin savaş kültürüne, yürütülen organizasyonun gücüne ve coğrafyanın iyi bir şekilde kullanılmasına doğrudan bağlıdır. Dolayısıyla *Asker Toplama* (s.173-233) başlıklı bölüm, Avrupalıların nihai gayelerine giden yolda kullandıkları askerî birliklerinin nasıl oluştuğunu ve bu karmaşık yapıları bir araya getirdikten sonra hangi yöntemlerle hedeflerine yönlendirdiklerini konu alır. Seferlere katılım sürecinde gönüllülük esası daima vurgulansa dahi bu meseleyi; Avrupa'daki karmaşık siyasi bağlılıklar, efendiye sunulan hizmet, içerisinde bulunulan sosyal grubun oluşturduğu baskı ya da aile geleneği gibi pek çok durumla birlikte açıklarken Haçlı Seferleri'nde askere alımın karmaşık bir zorunluluk ve sözleşmeler aracılığıyla yürütüldüğü anlaşılır. "Haçlılar" olarak isimlendirilen insan topluluklarının içerisinde kimlerin bulunduğuna dikkat ederek lortlar, şövalyeler, soylu olmayan kimseler, ücreti karşılığında kiralanan birlikler, zanaatkarlar, mühendisler ve kadınlar olarak tüm gruplara ayrı alt başlıklarda değinmektedir. Bölümün bir başka önemli kısmı ise Haçlı Seferleri kroniklerinde "yoksullar" olarak nitelendirilen kimselerin ne olduğu, kroniklere nasıl yansdığı ve bu kimselerin gerçekte kimlerden oluşabileceği üzerine yaptığı tartışmadır.

Askere alma bölümü diğer kısımların aksine tüm ruhani ve teorik yaklaşımları gölgede bırakan bir organizasyon zincirini okuyucuya gösterir. Eserde buna eşlik eden diğer maddi unsurların temeli olan ekonomik vaziyet ise *Finans*

(s.237-293) başlıklı bölümde incelenmektedir. Bir seferin maliyeti ve bunların nasıl karşılandığı esas alınırken; dönemin mali belgeleri, özellikle İngiltere'ye ait *Exchequer* kayıtları, IX. Louis'in (1226-1270) komuta ettiği haçlı seferi üzerine yapılan bütçe ve harcama bilgileri, 1201 Venedik Antlaşması gibi detaylı kayıtlar; çağdaş kronikler, mali kayıtlar ve vesikalardaki bilgilerle beraber yazar tarafından bir araya getirilmiştir. Bölümde sayısal verilerin kullanımı, seküler ve dini kaynaklardan elde edilen gelirler ve sefer için yapılacak harcamalar şeklinde ikiye ayrılabilir. Kullanılan verilerle bütçe ve maliyet konusunda önemli sonuçlara ulaşıldığı görülür. Bütçenin toplanması meselesinde yapılan incelemeler, soyluların mülkleri üzerinden gerçekleştirilen satış-kiralama örnekleri, vergiler, krediler ve kefaletler üzerinden elde edilen bilgilerle detaylıca kaleme alınmış ve teknik terimlerle birlikte kullanılarak bir bilanço tablosu sunulmaya çalışılmıştır. Örneğin IX. Louis'in seferindeki toplam bilançonun kralın senelik gelirinden beş kat fazla olduğu tespiti, bir seferi ele almak konusunda ihtiyaç duyulan geniş sermaye hazırlığını gözler önüne sermektedir. Tyerman, ustaca ayarlanmayan seferlerin veyahut gereğinden fazla kişiye ödeme sözleşmesi sunmanın iyi sonuçlara varmadığını, VII. Louis'nin (1137-1180) yürüttüğü II. Haçlı Seferi (1147-1149) sırasında vuku bulan nakit para sıkıntılarını örnek göstererek açıklamıştır.

Çalışmanın son bölümünü *Lojistik* (297-370) oluşturmaktadır. Bütçenin bir araya getirilmesiyle birlikte başlayan temel meseleleri, yani Haçlıların hangi yolları kullanacağı, gerekli araç gereçlerin temini, orduların bir araya getirilip sevk edilmesi ve tüm katılımcılar arasındaki iletişim ve örgütlenme ağını net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Haçlıların sefer süresince sağlık problemleriyle ilgilenmek, hatta geride bıraktıkları yakınlarının ne şekilde güvence altına alınacağı dahi bu bölümün ele aldığı problemlerden bazılarıdır. Haçlıların bu süreçte gıda, kereste, savaş aletleri, atlar, askerler, kuşatma aletleri ve hatta gemiler gibi ele alması gereken çok sayıda ikmal sorunuyla yüzleştikleri görülür. Yazar birçoğunu konu başlıkları altında detaylıca işlerken askerlerin günlük tükettiği ortalama gıda ve su miktarlarını hesaplanmıştır. Bunlar tahmini toplam sayılarla hesaplandığında ne kadar ciddi bir hazırlık sürecinin geçirilmesi gerektiğini de ortaya çıkarır. Savaşın değerli bir parçası olan atların da ortalama gıda ve su tüketimleri hesaplanmış, nakliye süreçleri titizlikle açıklanmıştır. Malzeme ikmalinden günümüze kalan sayısal veriler ise komutanların emrindeki asker sayılarını belirlemede araştırmacıya kolaylık sağladığı bu çalışmadan öğrenilmektedir. Örneğin I. Richard'ın (1189-1199) kiraladığı gemilerde bulunan 60.000 at nalı ve 3600 kundaklı yay, orduda şövalyeler dışında bulunan askerlerin yanı sıra atların sayıları hakkında da güçlü tahminlerde bulunabilmek adına yazar tarafından kullanılmıştır. Kısıtlı sayıda mevcut bulunan ve büyük bir ihtimalle bütünün yalnızca bir parçasını oluşturan bu sayısal verilerden nasıl istifade edildiğini görmek, bir açıdan

Bir Haçlı Seferi Nasıl Planlanır?

okuyucuya konu dahilinde yöntem öğretisi sunarak yarar sağlamaktadır. Gemi teknolojisinin Akdeniz ve Kuzey Avrupa'daki gelişimiyle birlikte artan deniz seferleri, Haçlıların denizcilik ve haritacılık konusundaki gelişmeleriyle ortak ilerlemiş, eser içinde aynı bölümde aktarılmıştır. Kuşatma aletleri gibi daha büyük makinelerin taşınması, kurulumu veyahut eldeki malzemelerden dönüştürülmesi Haçlı Çağı'ndaki askerî teknik yöntemlerin anlaşılmasında kolaylık sağlamaktadır. Mühendislerden zanaatkarlara, soylulardan bu konuya ilgi duyan Oliver von Paderborn gibi din adamlarına kadar Haçlı Seferinin mühendislik uzmanlarına dikkat çekilmiştir. Yazar, bölümün sonunda Haçlıların stratejilerine, hedeflerine ve bu yolda düşmanlarını ne kadar tanıdıklarına yoğunlaşır. Onlar hedeflerine ne kadar realist yaklaşıyordu ve karşılaştıkları dünyadaki gerçekliğin ne kadar farkındaydılar?

Tyerman, Askeri tarihin sadece savaş meydanında geçen veyahut arka planında yatan sebep sonuçlar bütününden çok daha geniş bir konuya temas ettiğini vurgularken, ele alınan bu disiplinin doğrudan uygarlık tarihinin bir parçası olduğunu aktaran sonuç kısmıyla eserini bitirir. Eserin muhtevası da bunu onaylar niteliktedir. Bir seferi ele almak için bir araya gelen tüm gereksinimler tek tek incelendiğinde, bütün Katolik Avrupa'nın sosyal dinamiklerini ilgilendiren ve her toplumsal grubun çeşitli şekilde etkilendiği veyahut dahil olduğu bir hareketlilik görülmektedir. Dini ve seküler kurumlar bu süreçte yalnızca teori, organizasyon ve finans konusunda seferlere ortaklık etmekle kalmayıp, çağın tüm imkanlarını, teknolojisini hatta bilgi birikimini bu hareketliliğe doğru yöneltmek zorunda kalmıştır. Tyerman, nihayetinde Haçlı Seferlerinden uzakta tutulan *Akılcı* ve *Pragmatik* yaklaşımların aslında seferlerin tarihinden koparılmayacak kadar süreçle iç içe geçtiğini kanıtlamaya çalışmıştır. Haçlıların hedeflediklerini, her ne kadar hayali veya ulaşılması güç olduğu yönünde eleştirse dahi ona giden yolda maddi dünyanın tüm gerçekliğinden haberdar olduklarını öne sürmesi bir açıdan eserin ana fikrini karakterize etmektedir.